

MAREK BARĆ

ZARZĄDZANIE EWAKUACJĄ LUDNOŚCI I MIENIA PODCZAS ZAGROŻEŃ NIEMILITARNYCH PRZEZ ODDZIAŁY I PODODDZIAŁY SIŁ ZBROJNYCH RP

1. ZASADY PROWADZENIA EWAKUACJI POSZKODOWANEJ LUDNOŚCI I MIENIA PODCZAS ZAGROŻEŃ NIEMILITARNYCH

W artykule zostały użyte następujące pojęcia¹:

– Izolowanie (separacja) zagrożonego obszaru – oznacza przedsięwzięcia polegające na oddzieleniu określonego rejonu (obszaru) od pozostałej części. Realizowane jest poprzez niedopuszczenie do wejścia/wyjścia z niego podmiotów oraz przedmiotów/obiektów, celem stworzenia warunków niezbędnych do realizacji zadań.

– Działania zabezpieczające – sprowadzają się do podejmowania czynności, w wyniku których dany przedmiot, obiekt jest bezpieczny, niezagrożony lub niezagrażający otoczeniu. Jako elementy składowe procesu należy uwzględnić: ochronę, obronę, bezpośrednie chronienie, umacnianie i uszczelnianie.

– Działania ratownicze – rozumie się przez nie każdą czynność podjętą w celu ochrony życia, zdrowia, mienia lub środowiska, a także likwidację przyczyn powstania pożaru, wystąpienia klęski żywiołowej lub innego miejscowego zagrożenia.

Dr inż. MAREK BARĆ – adiunkt Wydziału Zarządzania, Politechnika Rzeszowska;
e-mail: mbarc@prz.edu.pl

¹ Użycie sił i środków 21 Brygady Strzelców Podhalańskich w ewakuacji ludności i mienia podczas zagrożeń niemilitarnych, w: *Plan użycia wydzielonych sił i środków 21 Brygady Strzelców Podhalańskich w sytuacjach kryzysowych oraz funkcjonowania Systemu Zarządzania Kryzysowego*, Rzeszów 2010, s. 3.

– Działania ewakuacyjne polegają na przemieszczeniu ludności, zwierząt i transportie mienia z rejonów, w których występują zagrożenia, do miejsc bezpiecznych².

– Masowe zagrożenie – sytuacja wywołana działaniem sił natury, awariami technicznymi bądź innymi zdarzeniami, która stwarza potencjalną możliwość utraty zdrowia, życia ludzkiego lub wystąpienia szkody w mieniu albo środowisku, charakteryzująca się dużym obszarem objętym zagrożeniem i/lub dużą liczbą zagrożonych osób³.

– Strefa zagrożenia – miejsca, rejony, obszary, w których występują zagrożenia dla życia lub zdrowia ludzi i zwierząt oraz środowiska i mienia, spowodowane przez naturalne katastrofy, awarie techniczne lub inne zagrożenia.

– Miejsca bezpieczne – rejony, obszary, na których w rozpatrywanym czasie nie występują zagrożenia dla życia lub zdrowia ludzi i zwierząt oraz środowiska i mienia.

Ewakuacji z zasady podlegają wszyscy, którzy znajdują się w rejonie (miejscu zagrożenia). W zależności od rodzaju ewakuacji nie podlegają jej⁴:

– osoby wchodzące w skład organizacji ratowniczych i służb porządku publicznego;

– osoby niezbędne dla zapewnienia ciągłości funkcjonowania lokalnej społeczności;

– osoby posiadające przydziały mobilizacyjne do sił zbrojnych lub formacji uzbrojonej niewchodzącej w skład sił zbrojnych;

– funkcjonariusze formacji uzbrojonych niewchodzących w skład sił zbrojnych (Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu itp.);

– osoby, które otrzymały przydział organizacyjno-mobilizacyjny do jednostki przewidzianej do militaryzacji lub jednostki zmilitaryzowanej;

– osoby, które otrzymały przydział organizacyjno-mobilizacyjny do formacji cywilnej;

– osoby niezbędne w danym rejonie, ze względu na realizację zadań przez siły zbrojne.

² A. WAWRZUSISZYN, *Pojęcie i istota bezpieczeństwa*, w: *Zarządzanie kryzysowe*, red. J. Stawicka, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji 2011, s. 11.

³ M. JABŁONOWSKI, *Zarządzanie kryzysowe w Polsce*, Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. A. Gieyszтора 2007, s. 38.

⁴ Z. SKWAREK, *Udział pododdziałów SZ RP w sytuacjach kryzysowych*, Wrocław 2010, s. 178.

Z uwagi na uwarunkowania wynikające z charakteru niebezpieczeństwa wyróżnia się ewakuację planową i doraźną. Ewakuacji nie powinno się planować ani prowadzić do⁵:

- rejonów przewidywanych zagrożeń;
- rejonów leżących w bliskiej odległości wielkich ośrodków przemysłowych, komunikacyjnych oraz ważnych obiektów wojskowych;
- strefy nadgranicznej;
- rejonów przewidywanych i prowadzonych działań zbrojnych.

Do ewakuacji wykorzystuje się wszelkie środki transportu. W razie braku odpowiedniej ilości tych środków, ewakuację można prowadzić sposobem kombinowanym (z udziałem środków przydzielonych lub własnych) bądź pieszo. Ewakuację planową prowadzi się na podstawie planu ewakuacji (przyjęcia) ludności. Powiadomienie ludności o ewakuacji powinno nastąpić w formie komunikatu.

Rodzaje ewakuacji⁶:

- ewakuacja I stopnia – polegająca na niezwłocznym przemieszczeniu ludności, zwierząt, mienia z obszarów/miejsc, w których wystąpiło nagle, nieprzewidziane bezpośrednie zagrożenie poza strefę zagrożenia. Organizuje się ją na polecenie wójta, burmistrza (prezydenta miasta), starosty, wojewody;
- ewakuacja II stopnia – polega na uprzednio przygotowanym planowym przemieszczeniu ludności, zwierząt, mienia z rejonów przyległych do zakładów, obiektów hydrotechnicznych, ze stref zalewowych oraz rejonów przyległych do innych obiektów stanowiących potencjalne zagrożenie w przypadku ich uszkodzenia lub awarii.
- ewakuacja III stopnia – polega na uprzednio przygotowanym przemieszczeniu ludności, zwierząt, mienia podczas podwyższania stanu gotowości obronnej państwa.

Prowadzona jest w czasie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny.

W ramach ewakuacji I, II i III stopnia należy przewidzieć zarówno ewakuację zorganizowaną jak i samoewakuację, polegającą na przemieszczaniu się ludności z rejonów, w których może wystąpić lub wystąpiło zagrożenie dla życia i zdrowia poza strefę zagrożenia, prowadzone na podstawie możliwości transportu i zakwaterowania poszkodowanych. Ewakuacja ludności

⁵ S. KWIATKOWSKI, A. KWIATKOWSKA-DRÓŹDŹ, *O bezpieczeństwie obywateli i zarządzaniu kryzysowym*, Warszawa 2009, s. 14.

⁶ Rozkaz Dowódcy 21 Brygady Strzelców Podhalańskich nr 9 z 29 stycznia 2010 roku w sprawie wprowadzenia do użytku w 21 Brygadzie Strzelców Podhalańskich *Planu użycia wydzielonych sił i środków 21 Brygady Strzelców Podhalańskich w sytuacjach kryzysowych* [...], s. 18.

powinna odbywać się z reguły w obrębie danej jednostki organizacyjnej⁷. W rejonach objętych ewakuacją, na trasach ewakuacji oraz w docelowym miejscu rozmieszczenia organizuje się:

- zespoły ewidencyjno-informacyjne (ZEI);
- zespoły zbiórki osób ewakuowanych (ZZb);
- zespoły załadownicze na środki transportu (ZZ);
- zespoły pomocy medycznej (ZPM);
- zespoły pomocy logistycznej, w tym pomocy technicznej (ZPL);
- zespoły wyładownicze (ZW);
- zespoły rozdzielcze (ZR).

Podczas planowania ewakuacji transportem samochodowym przyjmuje się liczbę miejsc w pojazdach, średnią prędkość kolumny 20 km/h oraz konieczność przewozu 50 kg bagażu na każdą osobę. Ewakuacja transportem samochodowym powinna odbywać się w kolumnach liczących do 10 pojazdów. Do zakwaterowania ewakuowanej ludności wykorzystuje się: ośrodki wczasowe, domy wypoczynkowe, hotele, internaty, świetlice i inne pomieszczenia nadające się do tego celu. W razie potrzeby ludność ewakuowaną dokwaterowuje się do ludności miejscowej. Jako normę przyjmuje się 2-3 m² powierzchni mieszkalnej na osobę⁸.

Najważniejszym czynnikiem warunkującym przetrwanie ludności jest zabezpieczenie odpowiedniej ilości wody dla ewakuowanej ludności. Minimalna ilość wody powinna wynikać z następującego zestawienia:

Tabela 1. Normy wody dla ludności poszkodowanej

Podstawowe zaopatrzenie ludności w wodę		
Woda do spożycia	2,5-3 litry/dobę	W zależności od pory roku oraz występujących warunków atmosferycznych
Praktyki podstawowej higieny	2-6 litrów/dobę	
Gotowanie żywności	3-6 litrów/dobę	W zależności od rodzaju żywności, norm kulturowych i socjalnych
Suma	7,5-15 litrów/dobę	

Źródło: Rozkaz Dowódcy 21 Brygady Strzelców Podhalańskich nr 9 z 29 stycznia 2010 roku.

⁷ J. HAUSNER, *Zarządzanie publiczne*, Warszawa: Scholar 2008, s. 358.

⁸ J. PILŹYS, *Zarządzanie kryzysowe*, Szczecin: Zapol 2007, s. 32.

Wskazane jest przyjęcie wartości 15 litrów/osobę/dzień jako minimalną ilość wody. Ewakuację zwierząt prowadzi się w zasadzie równolegle z ewakuacją ludności. Ewakuacji podlega również mienie w postaci unikalnej aparatury i dokumentacji naukowej oraz ważnej dokumentacji technicznej i technologicznej. Obejmuje ona⁹:

– cenne aparaty techniczne i urządzenia, a w szczególności aparaty i urządzenia o najważniejszych walorach technicznych i użytkowych, służące do kontroli, produkcji i potrzeb eksploatacji oraz badań uzbrojenia i innych środków walki;

– dokumentację naukową, dokumentację techniczną i technologiczną, a w szczególności dokumentację związaną z pracami naukowo-badawczymi dla potrzeb obronności kraju, z realizacją rządowych programów badawczo-rozwojowych oraz szczególnie ważnych osiągnięć naukowych w dziedzinie badań stosowanych dla gospodarki narodowej, zwłaszcza mających charakter pionierski, piśmiennictwo naukowe, zarówno publikacje zwarte jak i ciągle zawierające informacje pierwotne o rezultatach prac naukowych własnych i obcych.

2. OGÓLNE ZASADY UŻYCIA SIŁ ZBROJNYCH W CZASIE PROWADZENIA EWAKUACJI POSZKODOWANEJ LUDNOŚCI I MIENIA PODCZAS ZAGROŻEŃ NIEMILITARNYCH¹⁰

Pododdziały (wydzielone siły i środki) SZ RP w trakcie realizacji zadań współdziałają z przedstawicielami rządowej administracji zespolonej i niezespolonej.

Administrację zespoloną tworzą działający pod zwierzchnictwem wojewody kierownicy zespolonych służb, inspekcji i straży, wykonujący zadania określone w ustawach. Należą do nich: Komendant Wojewódzki Policji, Komendant Wojewódzki Państwowej Straży Pożarnej, Kurator Oświaty, Wojewódzki Inspektor Farmaceutyczny, Wojewódzki Inspektor Inspekcji Handlowej, Wojewódzki Inspektor Nadzoru Budowlanego, Wojewódzki Inspektor Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska, Wojewódzki Inspektor Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Wojewódzki

⁹ A. KURKIEWICZ, *Zarządzanie kryzysowe w samorządzie*, Warszawa: Municipium 2008, s. 21.

¹⁰ Ustawa z 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. Nr 89, poz. 590).

Inspektor Transportu Drogowego, Wojewódzki Inspektor Nadzoru Geodezyjnego i Kartograficznego, Wojewódzki Konserwator Zabytków, Wojewódzki Lekarz Weterynarii¹¹.

Organami administracji niezespólonej¹² współuczestniczącymi w realizacji zadań zarządzania kryzysowego są: szefowie wojewódzkich sztabów wojskowych, wojskowi komendanci uzupełnień, dyrektorzy izb skarbowych, naczelnicy urzędów skarbowych, dyrektorzy urzędów kontroli skarbowej, dyrektorzy okręgowych urzędów górniczych i specjalistycznych urzędów górniczych, dyrektorzy okręgowych urzędów miar i naczelnicy obwodowych urzędów miar, dyrektorzy okręgowych urzędów probierczych i naczelnicy obwodowych urzędów probierczych, dyrektorzy regionalnych zarządów gospodarki wodnej, dyrektorzy izb celnych i naczelnicy urzędów celnych, dyrektorzy urzędów morskich, dyrektorzy urzędów statystycznych, dyrektorzy urzędów żeglugi śródlądowej, komendanci oddziałów Straży Granicznej, komendanci placówek i dywizjonów Straży Granicznej, okręgowi inspektorzy rybołówstwa morskiego, państwowi inspektorzy sanitarni, powiatowi oraz graniczni lekarze weterynarii¹³.

Działalność organów administracji niezespólonej oparta jest z reguły na zasadzie centralizacji. Działają w ramach zasadniczego podziału terytorialnego kraju lub w ramach podziałów specjalnych. Podczas realizacji zadań w ramach ewakuacji ludności i mienia wydzielone siły i środki mogą być wykorzystane do realizacji zadań w zespołach:

- ewidencyjno-informacyjnych (ZEI);
- zbiórki osób ewakuowanych (ZZb);
- załadowczych na środki transportu (ZZ);
- pomocy medycznej (ZPM);
- pomocy logistycznej, w tym pomocy technicznej (ZPL);
- wyładowczych (ZW);
- rozdzielczych (ZR).

Zespół ewidencyjno-informacyjny¹⁴ (ZEI) – jest początkowym ogniwem procesu ewakuacji ludności. Powinien koordynować działalność komórek organizacyjnych prowadzących sprawę rejestracji i wydawania kart ewakuacji.

¹¹ W. LIDWA, W. KRZESZOWSKI, W. WIĘCEK, *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych*, Warszawa: Akademia Obrony Narodowej 2010, s. 32.

¹² J. ZIARKO, J. WALAS-TRĘBACZ, *Podstawy zarządzania kryzysowego*, Kraków: KTE 2010, s. 57.

¹³ W. LIDWA, W. KRZESZOWSKI, W. WIĘCEK, *Zarządzanie*, s. 33.

¹⁴ Użycie sił i środków 21 Brygady Strzelców Podhalańskich w ewakuacji ludności i mienia podczas zagrożeń niemilitarnych, s. 13.

W ZEI rejestruje i wydaje się karty ewakuacji osobom, którym przed zarządzeniem ewakuacji kart nie wydano, informuje się ludność o organizacji ewakuacji oraz kieruje się ją do miejsc załadunku lub zbiórki. Struktura organizacyjna ZEI może być następująca: a) kierownik zespołu; b) sekcja informacyjna; c) sekcja ewidencyjna; d) sekcja porządkowo-ochronna.

Skład osobowy ZEI powinien zapewnić sprawną obsługę wszystkich osób przybywających do miejsc funkcjonowania tych zespołów. Kierownik ZEI utrzymuje łączność z zespołem zarządzania kryzysowego szczebla organizującego ZEI oraz z kierownikiem zespołu zbiórki lub zespołu załadowczego (jeżeli kieruje do nich ludność).

Zespół zbiórki (ZZb) – zespół ten tworzy się w miejscach, z których ludność w sposób zorganizowany udaje się do miejsc rozmieszczenia zespołów rozdzielczych. Zespół ten organizuje się w przypadku ewakuacji pieszej. Zespół zbiórki prowadzi ewidencję ilościową ewakuowanej ludności oraz formuje kolumny i skierowuje na wyznaczone drogi marszu z przewodnikiem na czele. Każdej kolumnie nadaje się numer i przydziela niezbędne środki transportowe w celu przewiezienia bagażu. Struktura organizacyjna zespołu zbiórki może być następująca: a) kierownik zespołu; b) sekcja ewidencyjna; c) sekcja organizacji kolumn; d) sekcja porządkowo-ochronna.

Zespół załadowczy na środki transportu (ZZ) – zlokalizowany jest w miejscu, w którym ludność rozmieszcza się w środkach transportu. Rozwija się na stacjach, przystankach kolejowych, placach, w parkach itp. usytuowanych w miarę możliwości w pobliżu ZEI. Struktura organizacyjna ZZ może być następująca: a) kierownik zespołu; b) sekcja ewidencyjna; c) sekcja przewodników kolumn i załadunku; d) sekcja porządkowo-ochronna.

Skład osobowy ZZ powinien zapewnić sprawną obsługę wszystkich osób planowanych do wyjazdu z miejsc funkcjonowania tych zespołów. Kierownik punktu utrzymuje łączność z kierownikami ZEI, z których przysyłana jest ludność, oraz kierownikami ZW, do których jest ona przemieszczana.

Zespół wyładowczy¹⁵ (ZW) – organizuje się w przypadku ewakuacji z wykorzystaniem środków transportu w rejonie rozmieszczenia ludności. W przypadku, gdy ludność kierowana jest bezpośrednio do miejsc zakwaterowania, należy zabrać od niej odcinki „C” karty ewakuacji. Struktura organizacyjna zespołu wyładowczego może być następująca: a) kierownik zespołu; b) sekcja informacyjna; c) sekcja ewidencyjna; d) sekcja transportu; e) sekcja rozprowadzająca; f) sekcja porządkowo-ochronna.

¹⁵ Tamże, s. 14.

Sekcje ewidencyjną i transportu tworzy się, gdy ludność kierowana jest bezpośrednio do miejsc zakwaterowania. Skład osobowy ZW powinien zapewnić obsługę wszystkich osób planowanych do przybycia do miejsc funkcjonowania tych zespołów. Kierownik ZW utrzymuje łączność z kierownikiem ZZ i ZR, a w przypadku kierowania ludności bezpośrednio do miejsc rozmieszczenia – z gminnym zespołem zarządzania kryzysowego.

Zespół rozdzielczy (ZR) – organizuje się w rejonie rozmieszczenia ludności. W zależności od potrzeb organizuje się go w pobliżu ZW lub oba zespoły w jednym miejscu (wtedy dostosowuje się strukturę organizacyjną do potrzeb). Powinien on być przygotowany do przyjęcia kolumn pieszych z ZZb i osób przybyłych z ZW (jeżeli ten nie kieruje ludności bezpośrednio do miejsc zakwaterowania). ZR zbiera odcinki „C” karty ewakuacji oraz informuje ludność o zasadach pobytu w nowym miejscu zakwaterowania (żywienie, pomoc lekarska itp.). Dla przemieszczenia ludności z ZR do miejsc zakwaterowania przygotowuje się odpowiednią ilość środków transportowych (samochody, ciągniki itp.). W razie ich braku ludność przemieszcza się pieszo. Struktura organizacyjna ZR może być następująca: a) kierownik zespołu; b) sekcja ewidencyjno-informacyjna; c) sekcja transportu; d) sekcja rozprawdzająca; e) sekcja porządkowo-ochronna.

Skład osobowy ZR powinien zapewnić sprawną obsługę wszystkich osób planowanych do przejścia przez miejsca funkcjonowania tych zespołów. Kierownik ZR utrzymuje łączność z kierownikami ZW i ZZb, z których kierowana jest ludność, oraz z gminnymi zespołami zarządzania kryzysowego.

Zespół pomocy medycznej¹⁶ (ZPM) – organizuje się na bazie personelu jednostek służby zdrowia. Rozmieszcza się je w tych samych miejscowościach co ZEI, ZZb i na trasach ewakuacji. ZPM powinny dysponować środkami transportu (najlepiej karetkami) do przewożenia osób wymagających udzielenia pomocy poza nimi. Struktura organizacyjna ZPM może być następująca: a) kierownik zespołu; b) sekcja pomocy doraźnej; c) sekcja transportowa.

Skład osobowy zespołu powinien zapewnić sprawną obsługę wszystkich osób wymagających udzielenia pomocy kwalifikowanej lub specjalistycznej. Kierownik ZPM utrzymuje łączność z najbliższymi jednostkami służby zdrowia, do których przewidywane jest kierowanie osób.

Zespół pomocy logistycznej (ZPL) – organizuje się w celu logistycznego zabezpieczenia procesu ewakuacji, w tym ciągłości ruchu pojazdów. Tworzy się go na bazie stacji obsługi i warsztatów samochodowych rozmieszczonych na

¹⁶ Tamże, s. 15.

trasach ewakuacji ludności oraz innych miejscach pozwalających na skuteczną realizację przedsięwzięć logistycznych, takich jak zapewnienie wyżywienia, zaopatrzenia w wodę i inne. Struktura organizacyjna ZPL może być następująca: a) kierownik zespołu; b) sekcja pomocy technicznej; c) specjaliści.

Skład osobowy zespołu powinien zapewnić usunięcie awarii w pojazdach przewidzianych do wykorzystania w procesie ewakuacji ludności lub holowanie ich do warsztatów naprawczych.

W zależności od skali zagrożenia oraz rejonu występowania zagrożenia do czasowego przebywania ludności wyznacza się miejsca posiadające infrastrukturę logistyczną i techniczną (szkoły, internaty, hotele, hale sportowe wyposażone w odpowiednią ilość węzłów sanitarnych) bądź też organizuje się miejsca doraźne z wykorzystaniem namiotów polowych.

3. DOKUMENTY NORMATYWNE

3.1. Ustawa z 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym¹⁷.

3.2. Ustawa z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej

„Art. 3.2. Siły Zbrojne mogą ponadto brać udział w zwalczaniu klęsk żywiołowych i działaniach antyterrorystycznych, akcjach poszukiwawczych oraz ratowania życia ludzkiego...”

3.3. Ustawa z 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej¹⁸.

3.4. Ustawa z 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym¹⁹.

3.5. Ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Policji

„Art. 18.1. W razie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego lub zakłócenia porządku publicznego, zwłaszcza poprzez sprowadzenie:

¹⁷ „Art. 25.1. Jeżeli w sytuacji kryzysowej użycie innych sił i środków jest niemożliwe, Minister Obrony Narodowej, na wniosek wojewody, może przekazać do jego dyspozycji pododdziały lub oddziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej”.

¹⁸ „Art. 18.1. W czasie stanu klęski żywiołowej, jeżeli użycie innych sił i środków jest niemożliwe lub niewystarczające, Minister Obrony Narodowej może przekazać do dyspozycji wojewody, na którego obszarze działania występuje klęska żywiołowa, pododdziały lub oddziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, wraz ze skierowaniem ich do wykonywania zadań związanych z zapobieżeniem klęsk żywiołowych lub ich usunięciem.”

¹⁹ „Art.11.1. W czasie stanu wyjątkowego Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, może postanowić o użyciu oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej do przywrócenia normalnego funkcjonowania państwa, jeżeli dotychczas zastosowane siły i środki zostały wyczerpane”.

- a. bezpośredniego zagrożenia dla mienia w znacznych rozmiarach,
- b. bezpośredniego zagrożenia obiektów lub urządzeń [...]. Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych, w celu zapewnienia bezpieczeństwa publicznego lub przywrócenia porządku publicznego, może zarządzić użycie uzbrojonych oddziałów lub pododdziałów Policji”.

3.6. Rozporządzenie Rady Ministrów z 20 lutego 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad udziału pododdziałów i oddziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zapobieganiu skutkom klęsk żywiołowych lub ich usuwaniu²⁰.

3.7. Ustawa z 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz.U. 2001, nr 123, poz. 1353 z późn. zm.)²¹.

3.8. Rozporządzenie Rady Ministrów z 19 lipca 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia oddziałów i pododdziałów Policji oraz Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w razie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego lub zakłócenia porządku publicznego (Dz.U. 2005, nr 135, poz. 1134)²².

²⁰ „§ 2.1. Do działań ratowniczych i prewencyjnych, o których mowa w §1 pkt 1, należą:
– ewakuowanie poszkodowanej ludności i mienia;
– wykonywanie zadań mających na celu przygotowanie warunków do czasowego przebywania ewakuowanej ludności w wyznaczonych miejscach;
– współudział w ochronie mienia pozostawionego na obszarze występowania zagrożeń”.

²¹ „Art. 4.1. Zadaniem Żandarmerii Wojskowej są:
– ochranianie porządku publicznego na terenach i obiektach jednostek wojskowych i w miejscach publicznych;
– ochranianie życia i zdrowia ludzi oraz mienia wojskowego przed zamachami naruszającymi te dobra”.

²² „§ 2. 1. Ilekroć w rozporządzeniu jest mowa o:
– oddziałach Policji – należy przez to rozumieć oddziały lub pododdziały Policji;
– oddziałach Sił Zbrojnych - należy przez to rozumieć jednostki wojskowe Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej wydzielone do realizacji zadań, o których mowa w art. 18 ust. 3 i 4 ustawy, lub utworzone w tym celu zgrupowania zadaniowe;
– dowódcy oddziału – należy przez to rozumieć dowódcę oddziału Policji oraz dowódcę oddziału Sił Zbrojnych”.

4. PROCEDURY AKTYWACJI SYSTEMU EWAKUACJI LUDNOŚCI I MIENIA PODCZAS ZAGROŻEŃ NIEMILITARNYCH

Jeżeli w sytuacji kryzysowej użycie innych sił i środków²³ jest niemożliwe lub może okazać się niewystarczające, minister obrony narodowej, na wniosek wojewody, może przekazać do jego dyspozycji pododdziały lub wydzielone siły i środki Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, wraz ze skierowaniem ich do wykonywania zadań z zakresu zarządzania kryzysowego, stosownie do ich przygotowania specjalistycznego, zgodnie z wojewódzkim planem zarządzania kryzysowego²⁴. Jest to obecnie jedyny sposób aktywacji użycia sił i środków SZ RP wydzielonych do wsparcia organów administracji publicznej w sytuacjach kryzysowych, zwanym „sposobem nakazowym”. Biorąc pod uwagę treści wdrażanych w Siłach Zbrojnych RP od 1 stycznia 2010 r. nowych dokumentów gotowości bojowej²⁵, zgłoszone przez poszczególnych wojewodów potrzeby wydzielenia przez resort obrony narodowej wyspecjalizowanych sił i środków do wsparcia organów administracji publicznej w określonym reżimie czasowym, wynikającym bezpośrednio z wojewódzkich planów zarządzania kryzysowego, przyjęto trzy stopnie gotowości w przedziałach czasowych, w których wydzielane siły i środki powinny osiągnąć gotowość do działania we wskazanym rejonie ześrodkowania:

- Nr 1 – Zagrożenie I
- Nr 2 – Zagrożenie II
- Nr 3 – Zagrożenie III

Zasadniczym wskaźnikiem każdego ze stopni jest określony czas dostępności sił i środków SZ RP wydzielonych z poszczególnych jednostek wojskowych do wsparcia organów administracji publicznej w sytuacjach kryzysowych:

I stopień gotowości – Zagrożenie I – nadano tym siłom i środkom, które powinny osiągnąć gotowość w rejonie działania w czasie do 24 godzin.

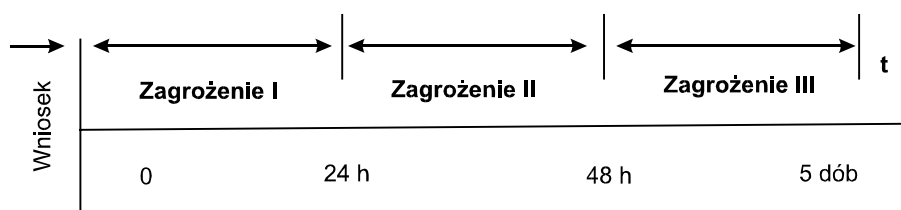
II stopień gotowości – Zagrożenie II – nadano tym siłom i środkom, które powinny osiągnąć gotowość w rejonie działania w czasie do 48 godzin.

²³ Poprzez użycie innych sił i środków przyjęto, że jeżeli będące w dyspozycji organów siły i środki policji, straży pożarnej itd. są za małe lub ich wyposażenie jest mało efektywne, minister obrony narodowej, na wniosek wojewody, może przekazać do dyspozycji pododdziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

²⁴ Art. 25. 1. ustawy z 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym.

²⁵ Dyrektywa Szefa SG WP w sprawie gotowości bojowej i mobilizacyjnej SZ RP oraz instrukcja o gotowości bojowej wojsk.

III stopień gotowości – Zagrożenie III – dotyczy dostępności stanów osobowych i sprzętu technicznego w terminie do 5 dób. Siły i środki w tym stopniu gotowości będą utrzymywane głównie w dni ustawowo i dodatkowo wolne od pracy.

Schemat 1. Stany gotowości oraz czas dostępności

Źródło: Rozkaz Dowódcy 21 Brygady Strzelców Podhalańskich nr 9 z 29 stycznia 2010 roku

Czas dostępności i aktywacji stanów osobowych i sprzętu technicznego – oznacza czas liczony w godzinach/dobach od momentu wpłynięcia wniosku właściwego wojewody do ministra obrony narodowej do czasu zajęcia rejonu ześrodkowania (specjalnie wydzielonego przez kierującego akcją w rejonie sytuacji kryzysowej) przez wydzielone siły i środki SZ RP i osiągnięcia gotowości do działania.

5. ZABEZPIECZENIE LOGISTYCZNE²⁶

5.1. Sprawy ogólne

Zabezpieczenie logistyczne sił i środków brygady uczestniczących w działaniach związanych z ewakuacją ludności i mienia oraz ochrony terenu podczas zagrożeń niemilitarnych powinno być dostosowane do: a) warunków realizacji zadania oraz ewentualnego rodzaju i skali zagrożenia; b) miejsca realizacji zadania oraz warunków atmosferycznych; c) ilości sił i środków wydzielonych z brygady.

Oprócz zapewnienia wymaganego zabezpieczenia pododdziałów, muszą być zachowane warunki bezpieczeństwa i ochrony wykorzystywanego potencjału logistycznego. Celem działania logistyki w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej jest właściwe zabezpieczenie logistyczne wydzielonych z brygady

²⁶ Rozkaz Dowódcy 21 Brygady Strzelców Podhalańskich nr 9 z 29 stycznia 2010 roku, s. 47.

sił i środków użytych w działaniach związanych z ewakuacją ludności i mienia oraz ochrony terenu podczas zagrożeń niemilitarnych.

5.2. Zabezpieczenie materiałowe²⁷

Zabezpieczenie materiałowe działań prowadzonych w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej realizowane jest na zasadach obowiązujących w SZ RP. Za zabezpieczenie materiałowe odpowiadają dowódcy jednostek, a zapewniają je jednostki wojskowe, z których wydzielono żołnierzy. Celem usprawnienia i koordynacji zadań logistyki związanych z realizacją zabezpieczenia materiałowego, niezbędna jest ścisła współpraca planistyczna i wykonawcza komórek logistycznych.

Żywnienie żołnierzy organizuje się na podstawie stacjonarnej bazy wojskowej na zasadach obowiązujących w SZ RP lub cywilnej (restauracje, stołówki szkolne itp.) na zasadach żywienia zleconego (usług outsourcingowych) wskazanego przez właściwe organy administracji publicznej na zasadach określonych przez te organy. Zaopatrywanie w produkty żywnościowe realizuje się opierając się na źródłach miejscowych, wskazanych przez władze administracji terenowej (o fakcie tym należy powiadomić przedstawicieli Wojskowego Ośrodka Medycyny Prewencyjnej). W sytuacji braku możliwości wykorzystania bazy stacjonarnej (wojskowej bądź cywilnej), żywnienie organizuje się w systemie polowym. Pozyskiwanie produktów spożywczych realizuje się na podstawie scentralizowanego systemu zaopatrywania, tj. za pośrednictwem właściwych terytorialnie wojskowych oddziałów gospodarczych (WOG) w ramach zawartych umów. Produkty pochodzenia zwierzęcego mogą być kupowane tylko i wyłącznie od producentów (dostawców) objętych nadzorem Wojskowego Ośrodka Medycyny Prewencyjnej.

Zakwaterowanie żołnierzy organizuje się, w miarę możliwości, w obiektach stałych. W pierwszej kolejności wykorzystuje się obiekty wojskowe (koszary wojskowe) lub, w przypadku braku takiej możliwości, obiekty czasowo wydzielone przez organy administracji publicznej (na zasadach określonych przez te władze). Pomieszczenia przeznaczone do zakwaterowania żołnierzy powinny zapewniać: a) rozmieszczenie całych grup żołnierzy w niezagrażonych, sprawnych technicznie obiektach, umożliwiających funkcjonowanie służb zabezpieczających mienie i sprzęt wojskowy; b) dostęp do urządzeń sanitarno-higienicznych; c) korzystanie z energii elektrycznej z sieci zakładu

²⁷ Załącznik nr 8 do Rozkazu Dowódcy 21 Brygady Strzelców Podhalańskich nr 9 z 29 stycznia 2010, s. 7.

energetycznego lub z agregatów; d) korzystanie z wody pochodzącej ze sprawdzonych i bezpiecznych źródeł.

W przypadku możliwości wystąpienia niebezpieczeństw sanitarno-epidemiologicznych i innych zagrażających zdrowiu i życiu żołnierzy oraz przy braku możliwości zakwaterowania stałego, należy zorganizować obozowiska polowe. Żołnierzy należy wyposażać zgodnie z zestawami należności przedmiotów zaopatrzenia mundurowego w czasie pokoju.

Materiały pędne i smary (MPS) należy uzupełniać w najbliższych lub wyznaczonych w tym celu jednostkach wojskowych i składach MPS (na zasadach tankowania w drodze) lub w podmiotach gospodarki narodowej wskazanych przez właściwe organy administracji publicznej. Rozliczanie zużytych MPS pobranych z jednostek wojskowych i składów MPS należy prowadzić zgodnie z przepisami służby MPS i instrukcjami obiegu dowodów obrotów materiałowych. Uzbrojenie i sprzęt wojskowy (UiSW), środki bojowe i materiałowe (śbim) przeznaczone do użycia w akcji należy przechowywać w magazynach stałych lub polowych, zgodnie z zasadami obowiązującymi w SZ RP, przy zapewnieniu wymaganego bezpieczeństwa i ochrony.

5.3. Zabezpieczenie techniczne²⁸

W zakresie zabezpieczenia technicznego oddziałów i pododdziałów użytych do wykonania zadań w sytuacjach kryzysowych należy stosować następujące zasady:

- UiSW należy kierować sprawny technicznie, w pierwszej kolejności z min. 30% zapasem docelowej normy eksploatacji oraz zapasem przebiegu do najbliższego obsługiwanego;
- zabezpieczenie techniczne wydzielanych sił i środków realizować wykorzystując etatowe pododdziały remontowe i zapasy technicznych środków materiałowych;
- UiSW wykorzystywać zgodnie z przeznaczeniem, przestrzegając zasad racjonalnego gospodarowania;
- w miejscach postoju UiSW zapewnić jego ochronę, odpowiednie zabezpieczenie i wyposażenie w sprzęt ochrony przeciwpożarowej;
- prowadzić stałą kontrolę stanu ilościowego, numerowego oraz stanu technicznego wykorzystywanego UiSW;
- przestrzegać zasad obsługiwań bieżących, okresowych i specjalnych UiSW;
- zapewnić bezpieczeństwo podczas użytkowania UiSW.

²⁸ Tamże, s. 9.

5.4. Zabezpieczenie transportowe i ruchu wojsk²⁹

- przemieszczanie wydzielonych sił i środków do rejonów wykonywania zadań realizuje się etatowymi środkami transportu;
- do przewozu ciężkiego sprzętu (sprzęt gaśnicowy) wykorzystuje się etatowe zestawy niskopodwoziowe;
- w rejonach zagrożeń (akcji) kierowanie ruchem po drogach publicznych – stosownie do potrzeb – realizowane będzie wspólnymi siłami Policji, Żandarmerii Wojskowej oraz kompanii regulacji ruchu;
- kierowanie ruchem przemieszczających się sił i środków do rejonu wykonywania zadań realizować własnymi etatowymi pododdziałami ochrony i regulacji ruchu.

5.5. Zabezpieczenie medyczne³⁰

- opiekę medyczną sprawuje etatowa służba zdrowia jednostek wojskowych, których żołnierze są zaangażowani w zapobieganiu i likwidacji skutków sytuacji kryzysowych;
- pomocy w nagłych wypadkach udzielają jednostki krajowego systemu ratownictwa medycznego;
- chorych i poszkodowanych żołnierzy wymagających hospitalizacji kieruje się do najbliższych szpitali;
- do zabezpieczenia udziału w akcjach zapobiegania i likwidacji skutków sytuacji kryzysowych stosuje się sprzęt specjalistyczny oraz leki i materiały medyczne do użytku bieżącego.

5.6. Zabezpieczenie przeciwpożarowe

W przypadku aktywowania sił i środków SZ RP do wsparcia organów administracji publicznej w sytuacjach kryzysowych, zabezpieczenie przeciwpożarowe należy realizować na podstawie podmiotów Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego³¹ z rejonu objętego sytuacją kryzysową. KSRG koordynują następujące organy władzy:

²⁹ Tamże, s. 11.

³⁰ Tamże, s. 15.

³¹ Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy zorganizowany jest w sposób zapewniający jego ciągłe funkcjonowanie na poszczególnych poziomach, tj. powiatowym, wojewódzkim, centralnym – jako poziomie wspomaganie i koordynacji działań ratowniczych. Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy funkcjonuje w dwóch stanach: stałym czuwaniu i doraźnym reagowaniu, polegającym na podejmowaniu działań ratowniczych przez własne siły i środki powiatu i gmin; oraz wykonywaniu działań ratowniczych wymagających użycia sił i środków spoza powiatu.

- wójt (burmistrz lub prezydent miasta);
- starosta, który określa zadania i kontroluje wykonywanie zadań na obszarze powiatu;
- wojewoda, który określa zadania i kontroluje ich wykonanie na obszarze województwa.

Zabezpieczenie przeciwpożarowe oddziałów SZ uczestniczących w realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego powinno być dostosowane do:

- ilości wydzielanych sił i środków;
- warunków realizacji zadania oraz rodzaju i skali zagrożenia;
- miejsca realizacji zadania oraz warunków atmosferycznych.

5.7. Dowodzenie, łączność i koordynacja działań

Dowodzenie – Pododdziały, które uczestniczą w ewakuacji ludności i mienia realizują swoje zadania w ramach funkcjonującego w czasie pokoju systemu dowodzenia w relacji: przełożony – podwładny. Dowodzenie powyższymi pododdziałami realizują etatowi lub wyznaczeni przez właściwego przełożonego dowódcy.

Uruchomienie elementów systemu zarządzania kryzysowego oraz użycie pododdziałów planowanych do wykonywania powyższych zadań realizowane jest w systemie dowodzenia brygady w formie rozkazów, wytycznych i poleceń, przekazywanych w systemie alarmowania i powiadamiania brygady (dyżurne służby operacyjne, służby dyżurne JBP).

Łączność – Łączność na potrzeby rozwijanego systemu zarządzania kryzysowego brygady zorganizowana jest na podstawie istniejącego stacjonarnego systemu łączności SZ RP. Do uzupełnienia bądź wzmocnienia stacjonarnych relacji łączności przewiduje się wykorzystanie wojskowych mobilnych środków łączności, głównie środków łączności radiowej i radiotelefonicznej.

Koordynacja – Koordynowanie obejmuje przedsięwzięcia mające na celu sprawne włączenie wydzielonych sił i środków z brygady do realizacji zadań, z uwzględnieniem czasu i miejsca ich użycia oraz sposobu współdziałania z innymi podmiotami. Koordynowanie udziału pododdziałów w realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego zapewniają organy właściwe w sprawach zarządzania kryzysowego (wojewoda, starosta, wójt, burmistrz lub prezydent miasta), w zależności od obszaru występowania zagrożeń.

WNIOSKI

Zaplanowanie i właściwe przeprowadzenie ewakuacji ludności i mienia jest przedsięwzięciem trudnym. Wymaga od osób zajmujących się tą problematyką (zarówno wojskowych, jak i cywilnych) wszechstronnej wiedzy i umiejętności organizatorskich. Dlatego też w SZ RP cztery razy w roku prowadzone są ćwiczenia epizodyczne, podczas których trenuje się planowanie użycia oddziałów i pododdziałów w czasie przykładowych sytuacji kryzysowych. W ćwiczeniach tych powinni uczestniczyć przedstawiciele ZZK różnych poziomów (powiatowe i gminne). Tylko wspólne ćwiczenia pozwolą na lepsze zgranie osób zajmujących się problematyką zarządzania kryzysowego w wojsku i jednostkach samorządu terytorialnego. Niestety tak nie jest. Biorąc pod uwagę fakt, że w jednostkach samorządu terytorialnego problematyką tą zajmują się przypadkowi ludzie i nie chcą brać udziału we wspólnych ćwiczeniach z pododdziałami służb mundurowych (SZ RP, Policja, PSP), trudno jest osiągnąć dobry poziom zgrania, który tak bardzo jest potrzebny w fazie reagowania kryzysowego.

BIBLIOGRAFIA

- HAUSNER J.: Zarządzanie publiczne, Warszawa: Scholar 2008.
- JABLONOWSKI M.: Zarządzanie kryzysowe w Polsce, Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. A. Gieyszтора 2007.
- KURKIEWICZ A.: Zarządzanie kryzysowe w samorządzie, Warszawa: Municipium 2008.
- KWIATKOWSKI S., KWIATKOWSKA-DRÓZDŹ A.: O bezpieczeństwie obywateli i zarządzaniu kryzysowym, Warszawa 2009.
- LIDWA W., KRZESZOWSKI W., WIĘCEK W.: Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych, Warszawa: Akademia Obrony Narodowej 2010.
- PILŹYS J.: Zarządzanie kryzysowe, Szczecin: Zapol 2007.
- SKWAREK Z.: Udział pododdziałów SZ RP w sytuacjach kryzysowych, Wrocław 2010.
- WAWRZUSISZYN A.: Pojęcie i istota bezpieczeństwa, w: Zarządzanie kryzysowe, red. J. Stawnicka, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji 2011.
- ZIARKO J., WALAS-TRĘBACZ J.: Podstawy zarządzania kryzysowego, Kraków: KTE 2010.
- Ustawa z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony RP (Dz. U. 2004, nr 241, poz. 2416 z późn. zm.).
- Ustawa z 28 października 2002 r. o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych (Dz. U. 2002, nr 199, poz. 1671 z późn. zm.).
- Ustawa z 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. 2007, nr 89, poz. 590 z późn. zm.).
- Dyrektywa Szefa SG WP w sprawie gotowości bojowej i mobilizacyjnej SZ RP oraz Instrukcja o gotowości bojowej wojsk.

Rozkaz Dowódcy 21 Brygady Strzelców Podhalańskich nr 9 z 29 stycznia 2010 roku w sprawie wprowadzenia do użytku w 21 Brygadzie Strzelców Podhalańskich „Planu użycia wydzielonych sił i środków 21 Brygady Strzelców Podhalańskich w sytuacjach kryzysowych oraz funkcjonowania Systemu Zarządzania Kryzysowego”, Rzeszów 2010.

Załącznik nr 8 do Rozkazu Dowódcy 21 Brygady Strzelców Podhalańskich nr 9 z 29 stycznia 2010 roku w sprawie wprowadzenia do użytku w 21 Brygadzie Strzelców Podhalańskich „Planu użycia wydzielonych sił i środków 21 Brygady Strzelców Podhalańskich w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych” oraz funkcjonowania Systemu Zarządzania Kryzysowego, Rzeszów 2010.

ZARZĄDZANIE EWAKUACJĄ LUDNOŚCI I MIENIA PODCZAS ZAGROŻEŃ NIEMILITARNYCH PRZEZ ODDZIAŁY I PODODDZIAŁY SIŁ ZBROJNYCH RP

S t r e s z c z e n i e

W praktyce najczęściej przeprowadza się ewakuację osób poszkodowanych lub bezpośrednio zagrożonych (także zagrożonego mienia) po wystąpieniu zdarzenia niebezpiecznego (np. pożaru, wybuchu lub innego miejscowego zagrożenia) w obiektach lub na terenach. Ewakuacja jest jednym z podstawowych działań mających na celu ochronę życia i zdrowia ludzi, zwierząt oraz ratowania mienia, w tym zabytków oraz ważnej dokumentacji, w przypadku wystąpienia wszelkiego rodzaju zagrożeń. Realizowana jest zazwyczaj w formie przemieszczenia z rejonu (miejsca), w którym występuje zagrożenie, na obszar bezpieczny. Ewakuacja może mieć również charakter prewencyjny, tzn. może być prowadzona z terenów i obiektów w przypadku zbliżającego się zagrożenia.

Słowa kluczowe: ewakuacja; obszar; zagrożenie; izolowanie.

MANAGING EVACUATION OF PEOPLE AND PROPERTY DURING THE NON-MILITARY THREATS BY BRANCHES AND UNITS OF THE POLISH ARMED FORCES

S u m m a r y

This article is dedicated to securing the evacuation of people and property during the non-military threats by branches and units of the Polish Armed Forces. Evacuation is one of the basic measures to protect the life and health of humans, animals and the rescue of property, including historic and important documents in the event of any kind of threat. It is carried out usually in the form of displacement from the region (place) where there is a threat to the safe area. Evacuation may also have a preventive nature. It can be carried out from the area and facilities in the event of impending danger.

Key words: evacuation; area; danger; isolation.